

L a n d b r u k e t s
U t r e d n i n g s k o n t o r

Landbrukets utviklingsfond
og
75-prosentregelen

Hanne Eldby

Kortnotat 2 - 1996

1 Innledning

Bakgrunnen for dette notatet er den såkalte 75prosent-regelen, som er foreslått av Landbruksdepartementet for tilskudd til tradisjonelt jordbruk over Landbrukets utviklingsfond. Landbrukets utviklingsfond er en fortsettelse av Landbrukets utbyggingsfond som ble opprettet i 1971 da ni forskjellige investeringsstøttetiltak ble samordnet under fondet. Senere har flere andre støttetiltak kommet inn under fondet. Fondets oppgave har vært regelorientert forvaltning av en rekke investeringsstøtteordninger. Oppgavene til fondet har endret seg, og fondet har etterhvert blitt et virkemiddel for utvikling og omstilling av landbruket og landbrukstilknyttet virksomhet, og for iverksetting av nye tiltak. Fondet skal også nyttes til videreføring av ordninger som også tidligere lå under LUF så som miljøtiltak, bygdeutviklingsmidlene og midler til investeringer i tradisjonelt jordbruk (Norges Bondelag 1995).

Tabell 1. Ramme for Landbrukets utviklingsfond. Mill. kroner.

Formål	1995	1996
BU-midler:		
Utviklingstiltak	350	390
Investeringer i tradisjonelt jordbruk	115	120
Miljøtiltak	110	100
Skogbruk	135	110
Pelsdyr	6	-
Frukttrefelt	2	2
Beredskapslagring	2	-
Energiøkonomiserende tiltak i veksthus	-	8
Sum	720	730

Innføringen av 75-prosentregelen gjelder for tilskudd og lån bevilget til investeringer i tradisjonelt jordbruk. Forslaget til regelverk går ut på at slikt tilskudd bare skal gis til de gårdbrukerne som har minst 75 prosent av inntektene sine fra bruket. Tilskuddet gis til investeringer i bygninger og fjøs. Det kan gis støtte til inntil 30 prosent av bruttokostnadene, men tilskuddet er begrenset til maksimalt 180.000 kroner. Videre kan inntil 40 prosent av restbeløpet gis som rentefritt lån. Ordningen ble gjort gjeldende fra 1. mars i år, og søknadene behandles på fylkesnivå.

I dette notatet vil det bli pekt på hvem som rammes av regelen. Bakgrunns materialet stammer fra data innsamlet til rapporten "Levekår for norske bønder" (Strøm m.fl. 1996).

For å finne ut hvem som har minst 75 prosent av sine inntekter fra gårdsdriften, og hvem som har en mindre andel, var det nødvendig å foreta noen tilpasninger. Dette fordi mange ikke har gitt tilstrekkelige inntektsopplysninger, og fordi spørreskjemaet ikke skiller mellom annen næringsinntekt (all næringsinntekt bortsett fra jordbruk og skogbruk) som stammet fra gården og fra aktiviteter utenom gårdsdriften.

Statistisk Sentralbyrå (1996) anfører i et notat at bare fem prosent av de spurte i SSBs levekårsundersøkelse blant bønder hadde annen næringsinntekt knyttet til gårdsdriften. Videre har SSB hentet ligningstall fra skatteregisteret, og disse viser at 13 prosent av gårdbrukerne har annen næringsinntekt, altså næringsinntekt utenfra gården. Det tyder således på at det er en noe høyere andel av gårdbrukerne som har slik inntekt fra aktiviteter utenom gårdsbruket enn i tilknytning til gårdsdriften. Vi har derfor valgt å holde annen næringsinntekt utenfor beregningene. Det vil si at vi verken plasserer den som inntekt fra gårdsdriften eller som inntekt utenom gårdsdriften.

Videre har vi behandlet uoppgitte opplysninger på følgende måte. Dersom en person ikke har gitt opplysninger om næringsinntekt fra jordbruket er personen utelatt fra våre beregninger. Dersom en person har oppgitt jordbruksinntekt men ikke har opplyst om inntekt fra skogbruket, antar vi at inntekten fra skogbruket er lik null. Vi har valgt å være strenge med hensyn til lønnsarbeid. Dersom denne posten er uoppgitt, er personen ikke tatt med i våre beregninger.

Totalt sett innebærer det at våre analyser omfatter opplysninger fra 790 gårdbrukere, det vil si 57 prosent av hele utvalget til levekårsundersøkelsen. Dette kan innebære skjevheter i utvalget. Derfor har vi sjekket om vårt reduserte utvalg har den samme fordelingen som hele utvalget med hensyn til produksjonsretning, geografi, kjønn og næringsinntekt fra jordbruket.

Tabell 2. Fordeling av hele utvalget og redusert utvalg fra levekårsundersøkelsen etter geografi

	Østlandet	Sør og Vest- landet	Trøndelag og Nord-Norge
Hele utvalget	44	34	23
Redusert utvalg	41	33	26

Tabell 3. Fordeling av hele utvalget og redusert utvalg etter kjønn

	Menn	Kvinner
Hele utvalget	92	8
Redusert utvalg	92	8

Tabell 4. Fordeling av hele utvalget og redusert utvalg etter produksjonsretning

	Melk	Gris	Sau	Korn	Annet
Hele utvalget	34	6	15	29	17
Redusert utvalg	29	6	19	30	17

Tabell 5. Gjennomsnittlig næringsinntekt fra jordbruket for hele utvalget og redusert utvalg

Hele utvalget	108.072 kr.
Redusert utvalg	97.905 kr.

Når det gjelder geografisk fordeling og kjønns sammensetting avviker det reduserte utvalget svært lite fra hele utvalget. Det samme gjelder produksjonsretning, selv om melkeprodusentene er noe overrepresentert i det reduserte utvalget på bekostning av sauebøndene. Forskjellen som framkommer i næringsinntekt mellom de to gruppene er heller ikke stor, og vi antar at den kommer av at en del gårdbrukere med høy næringsinntekt har falt ut fordi de har uoppgitt på lønnsinntekt, mens de egentlig burde svart at de ikke har slike inntekter. Totalt sett anser vi det reduserte utvalget for å være godt i samsvar med hele utvalget, og at det således ikke er større systematiske skjevheter i vårt materiale.

2 Noen hovedstørrelser

Over halvparten av gårdbrukerne - 57 prosent - har under 75 prosent av inntektene sine fra gårdsdriften. Det er med andre ord et ikke ubetydelig antall gårdbrukere som faller utenom støtteordningene til tradisjonelt jordbruk. I det følgende vil vi undersøke om 75-prosent-regelen vil ramme noen grupper av bønder mer enn andre ut fra noen hovedstørrelser.

Produksjonsretning

Når det gjelder produksjonsretning er det sauebøndene og kornbøndene som i størst grad faller utenom ordningen. Bare én av fire sauebønder henter 75 prosent eller mer av sine inntekter fra jord- og skogbruk, og det er omtrent det samme forholdet for kornprodusentene. Den produksjonsretningen som i minst grad rammes er melkeprodusentene, der "bare" én av fire faller utenfor.

Tabell 6. Andeler med med mindre enn 75 prosent av inntekten fra gårdsdriften fordelt på produksjonsretning - i prosent

	Melk	Gris	Sau	Korn
Under 75 prosent av inntekten	24	48	75	72
75 prosent eller mer av inntekten	76	52	25	28

Kjønn

Det er en noe høyere andel av kvinnene som faller under 75 prosent av inntekten fra jord- og skogbruk enn menn. Forskjellen er imidlertid så liten at vi ikke kan slå fast om det er et resultat av tilfeldighet eller om det er en faktisk forskjell.

Tabell 7. Andeler med med mindre enn 75 prosent av inntekten fra gårdsdriften fordelt på kjønn - i prosent

	Kvinner	Menn
Under 75 prosent av inntekten	60	56
75 prosent eller mer av inntekten	40	44

Geografi

Vi har valgt å operere med store grupper for å øke sikkerheten til resultatene våre. Derfor er Trøndelag og Nord-Norge slått sammen. De to landsdelene var ganske like i fordelingen av gårdbrukere med og uten 75 prosent eller mer av inntekten fra jord- og skogbruk. Likedan var det svært liten forskjell i andelene for den østlige og vestlige delen av Østlandet.

Den landsdelen som klart skiller seg ut med en forholdsvis høy andel av gårdbrukere som henter mindre enn 75 prosent av inntektene fra gårdsdriften, er Sør- og Vestlandet - der dette gjelder 63 prosent av brukerne. I Trøndelag og Nord-Norge er omtrent halvparten av gårdbrukerne i hver av gruppene.

Tabell 8. Andeler med med mindre enn 75 prosent av inntekten fra gårdsdriften fordelt på landsdeler - i prosent

	Østlandet	Sør- og Vestlandet	Trøndelag og Nord-Norge
Under 75 prosent av inntekten	56	63	49
75 prosent eller mer av inntekten	44	37	51

Alder

Det er ingen spesiell aldersgruppe av gårdbrukerne som rammes mer enn andre. Dette kan tyde på at yngre gårdbrukere ikke har lønnsarbeid i større grad enn eldre.

Tabell 9. Andeler med med mindre enn 75 prosent av inntekten fra gårdsdriften fordelt på aldersgrupper - i prosent

	39 år og yngre	40 - 54 år	55 år og eldre
Under 75 prosent av inntekten	55	57	58
75 prosent eller mer av inntekten	45	43	42

Gårdens størrelse

Størrelsen på gårdenes areal har stor betydning for hvor høy andel av gårdbrukerens inntekt som hentes ut fra gårdsdriften. Mens åtte av ti med mindre enn 50 da. fulldyrket areal (både eid

og leid) henter mindre enn 75 prosent fra gården, gjelder dette bare tre av ti som har 300 da. eller mer. På gårder som har mellom 100 og 199 da. henter halvparten av gårdbrukerne 75 prosent eller mer av inntektene fra gården.

Tabell 10. Andeler med med mindre enn 75 prosent av inntekten fra gårdsdriften fordelt på ulike størrelser på gårdene - i prosent

	<50 da.	50 - 99 da.	100-199 da	200-299 da.	>300 da.
Under 75 prosent av inntekten	82	67	50	33	29
75 prosent eller mer av inntekten	19	34	50	67	71

Yrkesidentitet

Det er en klar sammenheng mellom hvor mye inntekter gårdbrukerne har fra gårdsarbeid og deres oppfatning av seg selv som bonde. Under 10 prosent av gårdbrukerne som identifiserer seg enten både med bondeyrket og annet yrke eller først og fremst med annet yrke, hadde mer enn 75 prosent av inntektene fra gårdsdriften. 28 prosent av de som anser seg selv hovedsakelig som bonde har mindre enn 75 prosent av inntektene fra gårdsdriften.

Tabell 11. Andeler med med mindre enn 75 prosent av inntekten fra gårdsdriften fordelt på hvilket yrke gårdbrukeren i hovedsak identifiserer seg med - i prosent

	Bonde	Bonde og annet yrke	Annet yrke
Under 75 prosent av inntekten	29	93	93
75 prosent eller mer av inntekten	72	8	7

3 De som regner seg som bønder

I det følgende vil vi se nærmere på den gruppen av gårdbrukere som identifiserer seg i hovedsak med bondeyrket. Som tidligere nevnt er det nesten tre av ti innenfor denne gruppen som har en inntektsandel fra gårdsdriften på under 75 prosent.

Tabell 12. Gjennomsnittsinntekter fra ulike kilder og antall timesverk i jordbruket for gårdbrukere som anser seg hovedsakelig som bonde og med mer og mindre enn 75 prosent av inntekter fra gårdsdriften

	Under 75 prosent	75 prosent og mer
Næringsinntekt fra jord- og skogbruk	65.277 kr.	212.097 kr.
Lønnsinntekt	109.682 kr.	5.606 kr.
Næring- og lønnsinntekt	175.485 kr.	217.703 kr.
Antall timesverk pr. år i jordbruket	1.532 timer	2.440 timer
Gjennomsnittsalder	50 år	47 år

Det er en betydelig forskjell i gjennomsnittsinntekten fra jord- og skogbruk for de to gruppene. En av grunnene til dette er det høye antallet, 25 prosent, av de med mindre enn 75 prosent av inntektene fra gårdsdrift, som ikke har næringsinntekt eller hvor næringsinntekten er negativ. Medianen ligger på 40.000 kroner, mens 25 prosent av disse gårdbrukerne har 111.500 kroner eller mer i næringsinntekt. Den høyeste næringsinntekten i denne gruppen er på 290.000 kroner. Det er med andre ord en stor spredning i størrelsen på næringsinntekt i denne gruppen. I gruppen som har 75 prosent eller mer av inntektene fra gårdsdriften har 25 prosent av gårdbrukerne 122.000 eller mindre i næringsinntekt. Ingen i denne gruppen står uten næringsinntekt. Medianen ligger på 194.000 og 25 prosent har 280.000 eller mer i næringsinntekt.

Hvis vi ser på lønnsinntekt viser det motsatte bildet seg. De med lav næringsinntekt har i mye større grad inntekter fra lønnsarbeid enn den andre gruppen. Det er likevel verdt å merke seg at forskjellen i inntekter fra både lønnsarbeid og næringsinntekt for de to gruppene er mye større enn forskjellen i antall timer pr. år de arbeider i jordbruket. Selv om de med lav inntektsandel fra gårdsdriften bare har gjennomsnittlig 30 prosent av den næringsinntekten som den andre gruppen, så arbeider de i gjennomsnitt 63 prosent av det gårdbrukerne i gruppen med høy inntektsandel fra bruket gjør.

Det ser også ut som om det er forskjeller i alder i de to gruppene. Det er en høyere andel eldre i den gruppen som henter mindre enn 75 prosent av inntektene sine fra gårdsdriften. En av fire i denne gruppen er over 64 år, mens de 25 prosent eldste i den gruppen med høy inntektsandel fra jordbruket er 55 år og eldre. Dette betyr at gruppen som regner seg for å være bønder, men som samtidig har mindre enn 75 prosent av inntektene sine fra jordbruket består av en ikke ubetydelig andel pensjonister.

Blant de som regner seg for å være bønder er det geografiske forskjeller i hvor mange som havner i gruppene med mer eller mindre enn 75 prosent av inntektene fra jordbruket. Igjen er det flest på Sør- og Vestlandet og færrest i Trøndelag og Nord-Norge.

Tabell 13. Fordeling av gårdbrukere med mer og mindre enn 75 prosent av inntektene fra gårdsdriften på landsdel - i prosent

	Østlandet	Sør- og Vestlandet	Trøndelag og Nord-Norge
Mindre enn 75%	28	37	20
75% og mer	73	63	80

Når vi ser på produksjonstype, ser vi at det samme mønsteret som for hele utvalget gjentar seg. Sauebøndene er i størst grad rammet, annenhver sauebonde som regner seg selv hovedsakelig

som bonde vil falle utenfor regelverket for investeringsstøtte til tradisjonelt jordbruk, og fire av seks kornprodusenter.

Tabell 14. Fordeling av gårdbrukere med mer og mindre enn 75 prosent av inntektene fra gårdsdriften på landsdel - i prosent

	Melk	Gris	Sau	Korn
Mindre enn 75%	16	27	50	40
75% og mer	85	73	50	60

4 Endringer i inntektsnivået

Departementets begrunnelse for å innføre regelen var å skille mellom de som har jordbruket som levevei og de som ikke har det. Tilskudd til tradisjonelt jordbruk skulle tilfalle bare de første av disse. En svakhet med ordningen er at den blir påvirket av inntektsendringer både innenfor landbruket og i andre sektorer. Vi har derfor undersøkt hva som skjer hvis inntekten i jordbruk/skogbruk går ned med 3 prosent - samtidig som det er en inntektsvekst på 3 prosent for lønnsarbeid

Det ser imidlertid ut som om det ikke er mange som befinner seg i grenselandet. Økningen i andel som faller utenfor ordningen er på 0,1 prosent.

Tabell 15. Andel med mindre enn 75 prosent av inntektene fra gårdsdriften i dagens situasjon og med tre proSENTS fall i næringsinntekt fra jord- og skogbruk og tre proSENTS økning i inntektsnivået for lønnsarbeid - i prosent

	Dagens situasjon	Endring av inntektsnivåene
Andel med mindre enn 75 prosent av inntektene fra jordbruket	56,6	56,7

5 Ektefelles næringsinntekt

Et problem som kan aktualiseres ved bruk av denne typen regelverk er at noen vil rammes dersom de fører deler av næringsinntekten på ektefelle. Allerede i dag er det et misforhold mellom antall arbeidstimer ektefellene legger ned i jordbruksdriften og den uttellingen ektefelle får i form av inntekter fra gårdsdriften (Strøm m.fl. 1996). Dette regelverket kan imidlertid føre til at en mer rimelig fordeling av inntekter mellom ektefellene vanskeligjøres ytterligere. Praktiseringen av regelverket er noe forskjellig fra fylke til fylke med hensyn til hvordan ektefelles næringsinntekt behandles. I noen fylker holdes denne utenom brukers næringsinntekt,

i andre legges den til brukers næringsinntekt når prosentandelen av inntekt fra jord- og skogbruk beregnes.

Dersom all næringsinntekt som er ført på ektefelle overføres til bruker, vil færre brukere falle utenfor regelen.

Tabell 16. Andel med mindre enn 75 prosent av inntektene fra gårdsdriften i dersom bare brukers næringsinntekt utgjør grunnlaget og dersom også ektefelles næringsinntekt inngår - i prosent

	Dagens situasjon	All næringsinntekt fra gården føres på bruker
Andel med mindre enn 75 prosent av inntektene fra jordbruket	56,6	53,4

6 Oppsummering

Over halvparten av gårdbrukerne, 57 prosent, faller utenfor tilskuddsordningen for tradisjonelt landbruk slik inntektsfordelingen var i 1994. Noen grupper rammes mer enn andre. Sør- og Vestlandet har en høyere andel av gårdbrukere som faller utenfor ordningen enn resten av landet, likedan gjelder dette en høyere andel av saue- og kornbøndene enn melke- og griseprodusentene. Regelen rammer også i svært stor grad de små brukene. Mens mer enn åtte av ti gårdbrukere med mindre enn 50 dekar faller utenfor, gjelder det samme tre av ti gårdbrukere med 300 dekar eller mer. I gruppen som har mellom 100 og 199 dekar dyrket mark faller halvparten utenfor tilskuddsordningen.

Midlene som kanaliseres gjennom Landbrukets utviklingsfond er ment å stimulere omstillingen i norsk landbruk. Det kan se ut som om ordningen i størst grad søker å bidra til omstilling av bruk som allerede i dag har et bedre inntekspotensiale enn mange andre, mens de brukene som i størst grad har et omstillingsbehov faller utenfor ordningen. Ordningen kan således være et virkemiddel for polarisering av norsk landbruk.

Referanseliste

Norges Bondelag. 1995. *Avtaleguide 1995 - 96*. Oslo.

Statistisk Sentralbyrå. 1996. *Levekår blant landbruksbefolkningen 1995. Noen inntektstall for gårdbrukere*. Upublisert notat, gha, 22. april 1996.

Strøm m.fl. 1996. *Levekår for norsk bønder*. Rapport 1-1996. Landbrukets Utredningskontor, Oslo.

L a n d b r u k e t s
U t r e d n i n g s k o n t o r

- *administrativt underlagt*
Landbrukssamvirkets Felleskontor -
er et samarbeidsorgan for:

Norges Bondelag
Norske Melkeprodusenters Landsforbund
Norsk Kjøttssamvirke
Norske Eggsentraler
AL Gartnerhallen
Norske Felleskjøp
Norske Potetindustrier
Honningcentralen AL
NRF - Norsk Rødt Fe
Norsk Svineavlslag
Landteknikk
Gjensidige Forsikring
Fokus Bank
Landkreditt